

Konsulttiyritysten otteessa

EEVA LENNON

Mariana Mazzucato tunnetaan uusliberalismia ravistelevana ja julkista sektoria puolustavana Lontoon yliopiston taloustieteen professorina. Arvostettu professori johtaa yliopistossa omaa tutkimusinstituuttiaan nimeltä Institute for Innovation and Public Purpose. Hänen tutkimuksestaan ammentavat nykyisin sekä vasemmisto että uusliberalismin hyljännyt oikeisto Britanniassa ja muuallakin.

Mazzucaton ja toisen instituutin tutkijan Rosie Collingtonin teos *The Big Con* on tarkoitettu kulumaan sekä julkisen että yksityisen sektorin edustajien käsissä. Sillä teoksessa kirjoittajat teilaavat tuhoisana ja kalliina sen tavan, jolla molemmilla sektoreilla on kaikkialla viime vuosikymmeninä ohennettu omaa organisaatiota ja käytetty ulkopuolisia konsulttiyrityksiä.

Tietenkään Mazzucato ja Collington eivät syytä kaikkia konsulttiyrityksiä ja väitä, että niitä ei koskaan pitäisi käyttää. Kirjoittajien hampaissa ovat erityisesti suuret monikansalliset konsulttiyritykset, kuten nuo ”kolme suurta” McKinsey, Boston Consulting Group (BCG) ja Bain & Company sekä neljä suurta kirjanpitoyritystä PwC, Deloitte, KPMG ja EY, jotka nykyään tekevät enemmän konsulttityötä kuin kirjanpitoa.

Näitä ja muita konsulttiyrityksiä hallitukset, yritykset ja muut organisaatiot vuokraavat kovilla hinnoilla tekemään puolestaan monenmoisia tehtäviä. Kirjoittajien mielestä jättiläismäiset monikansalliset konsult-

tiyritykset ovat saaneet liian vahvan otteen maailman talouselämästä tuhoisin seurauksin. Kirjan teesi on, että konsulttiyritysten tarjoama tieto on usein suurta huijausta, mistä kirjan nimi *The Big Con*.

Hallitukset ja yritykset ovat koko 2020-luvun käyttäneet ulkopuolisia neuvonantajia asioissa, joista niillä ei itsellään ole ollut tietoa. Mutta ei nykyisessä mittakaavassa, kirjoittajat tähdentävät. Ratkaiseva käänne tapahtui 1980-luvulla, jolloin uusliberalismin ja sen vasemmistoversion, kolmannen tien, myötä ryhdyttiin yksityistämään valtion yrityksiä ja ulkoistamaan yritysten toimintoja sekä käyttämään näissä toimissa konsulttiyrityksiä. Konsulttiyritykset hyötyivät uusliberalismista, ja vaikka uusliberalismi oli luotu pohjoisella pallonpuoliskolla, monikansalliset konsulttiyritykset levittivät sen sanaa myös kehitysmaihin, koska oppi oli niille hyödyllinen.

2000-luvulla konsulttiyritysten ote valtiosta ja yrityksistä vahvistui entisestään. Niiden luoma verkosto peittää nykyään monena kerroksena suuren osan kansainvälistä talousjärjestelmää. Konsulttitoimintaa dominoivat globaalisti suuret monikansalliset yhtiöt, joista useimmilla on päämajansa Yhdysvalloissa tai Pohjois-Euroopassa. Niihin kuuluvat muun muassa nuo kolme suurta yleisluontoisempaa konsulttiyritystä ja nuo neljä kirjanpitoyritystä. Mukana on myös yhtiöitä, jotka tarjoavat yritysjohtopalveluja erityisaloi-

Mariana Mazzucato
& Rosie Collington
The Big Con
How the Consulting Industry
Weakens our Businesses,
Infantilizes our Governments and
Warps our Economies
Allen Lane, 2023

la esimerkiksi huipputekniikassa kuten IBM tai julkisten palvelujen ulkoistamisessa kuten Serco tai Sodexo.

Monilla suuryrityksillä voi olla myös pelkkä konsulttikäsivarsi, joka muodostaa varsin pienen osan yrityksen kokonaistulosta. Mutta se voi olla tärkeä vaikutusvallan lähde tai antaa tietoa, joka on tärkeää yrityksen päätoiminnalle. Viime vuosina esimerkiksi insinööritekniikka ja rakennusfirmat kuten Arup ja AECOM ovat tulleet tärkeiksi tiedon lähteiksi ilmastokysymyksissä ja niiden hallinnassa. Maailman suurimman varainhoitorahaston Blackrockin konsulttikäsivarsi FMA on vaivihkaa tehnyt töitä lukuisille julkisille instituutioille, Britannian valtiovarainministeriölle ja Euroopan keskuspankille.

Mazzucato ja Collington korostavat nimenomaan, että he eivät syytä lukuisia pieniä konsulttiyrityksiä ja yksilöitä, jotka tekevät konsulttityötä, mutta joilla ei ole varoja puristaa jättiläispalkkioita suurhuipputuksella. Ja kaikkien vähiten he haluavat syyllistää asiantuntijoita ja akateemisia tutkijoita, jotka jakavat tietoaan hallituksille tai yrityksille tai suurelle yleisölle.

Mutta monikansalliset suuret konsulttiyritykset tai suuryritykset, joilla on konsulttikäsivarsi, ovat eri asia. Suurten kansainvälisten konsulttiyrityksen asiakaspiirissä voi olla samanaikaisesti asiakkaita, joiden edut ovat vastakkaisia ja eturistiriidat näytävät ilmeisiltä. Mahtavat monikansalliset konsulttiyritykset ovat saattaneet neuvoa samanaikaisesti ympäristöpolitiikkaa ja öljy-yhtiöitä, verolainsäädäntöä, ja kuinka välttää verotusta. Kirjassa on esimerkkejä tapauksista, joissa konsulttiyritys antaa selvästi epäedullisia neuvoja jollekin yrityksille, koska ne ovat sen toisen asiakkaan etujen mukaisia.

Tekijät kyseenalaistavat myös sen tiedon tason, joka monella suurella konsulttiyrityksellä on asiakkaansa asioista. Joskus ei ole kuunneltu lainkaan edes yritysten johtoa, vaan tieto perustetaan aikansa eläneelle datalle. Se on voinut johtaa suorastaan virheellisiin neuvoihin, joita yritys ei ole voinut käyttää, vaikka konsulttiyritykset velottavat reippaasti palveluistaan.

Mazzucaton ja Collingtonin mielestä on myös vahingollista, että konsulttiyritykset pitävät konsultoinnin yhteydessä saadun tiedon asiakkaastaan itsellään, eivätkä jaa sitä asiakkaan kanssa. Asiakas ei siten pääse oppimaan prosessista, eikä voi kehittää omaa toimintaansa ja itenäistyä konsulttiyritysten vallasta. Samanaikaisesti valtio ja monet yritykset ovat ohentaneet virkamieskuntaansa ja henkilökuntaansa niin, että niillä ei edes ole edellytyksiä edistää valtion tai yrityksen itsenäistämistä konsulttiyritysten otteesta. Virkamiesten ja henkilökunnan tehtävänä on nykyään usein pääasiassa vain solmia sopimuksia

konsulttiyritysten kanssa. Lahjakkaimpia työntekijöitä ei siten enää kiinnosta tulla virkamieheksi tai liittyä jonkin yrityksen henkilökuntaan, vaan ne liittyvät suoraan konsulttiyrityksiin, joissa palkka on suurempi. Kaikki tämä on tekijöiden mukaan johtanut yritysten heikentymiseen, valtion infantilisoitumiseen ja talouselämän kieroutumiseen, kuten kirjan otsikossa todetaan.

Eritoten covid-aikana paljastui lukuisia konsulttiyrityksiin liittyviä skandaaleja, kun monet maat covidin vaatiman lisähenkilökunnan puutteessa joutuivat turvautumaan tavanomaisesta enemmän konsulttiyrityksiin terveydenhoidon alalla. Yksi pahimmista skandaaleista tapahtui Ranskassa: kun rokotus covidiin sitten oli vihdoinkin saatu, Ranskassa oli annettu vain 5 000 rokotusta, kun Saksassa samaan aikaan oli annettu jo 316 000 rokotusta ja Espanjassakin 139 000.

Kuinka tämä oli mahdollista Ranskassa? Ranska on syystä ylipää julkisesta terveydenhoidostaan, jota Maailman terveysjärjestökin on väittänyt maailman parhaaksi. Kun Ranskassa alettiin tutkia asiaa, paljastui, että McKinsey oli ollut rokotusohjelman johdossa ja siis vastuussa munauksesta. Vuoden 2020 maaliskuun ja seuraavan vuoden helmikuun välissä terveysministeriö oli solminut 28 sopimusta covid-kriisin hoidosta kauden konsulttiyhtiön kanssa. Sopimukset maksoivat 11 miljoonaa euroa ja siitä neljä miljoonaa meni McKinseyle. Konsulttiyrityksiä ei käytetty vain ulkopuolisten neuvojen antamiseen, vaan ne hoitivat myös koko keskeisen päätösprosessin ja rokotusten jakeluorganisaation. McKinsey oli

vastuussa monilta tahoilta koottuun rokottajajoukon koordinaatiosta ja jakeluverkon luomisesta kahdelle eri rokotukselle, Modernalle ja Pfizerille. Mutta käytetyillä konsulttiyrityksillä ei ollut paljoakaan kokemusta tällaisten rokotusohjelmien toteutuksesta, ja ne toivat muilta aloilta toimintamalleja, jotka eivät välttämättä olleet tehokkaita kansalaisten rokotusohjelmissa.

Ranskalaiset olivat raivoissaan, ja oppositio yritti käyttää presidentinvaaleissa ”McKinsey-skandaalia” presidentti Emmanuel Macronia vastaan. Mutta turhaahan se oli, kun konsulttien käyttö oli aloitettu jo paljon ennen Macronin kautta 1980-luvulla, ja varsinkin edellinen presidentti Nicolas Sarkozy oli harrastanut innokkaasti niiden käyttöä.

Konsulttiyritysten toiminnasta valitettiin voimakkaasti pandemian aikana myös Britanniasa ja Yhdysvalloissa. Mutta skandaalit jäivät vähäisemmiksi kuin Ranskassa. Kapina monikansallisia konsulttiyrityksiä vastaan on siis jo alkanut sekä valtioiden että yritysten henkilökunnan, jopa kansalaistenkin tasolla. Esimerkiksi Tanskassa on epäkohtaan kiinnitetty runsaasti huomiota. Ranskassa politiikkaan heitettiin jopa väite, että amerikkalaisten konsulttiyritysten ylenmääräinen käyttö uhkaa Ranskan suvereniteettia.

Mutta se ei riitä järjestelmän purkamiseen. Tarvitaan myös vaihtoehtoisia malleja; valtion virkamiehien ja yritysten ja muiden järjestöjen oman henkilökunnan vahvistamista, kirjoittajat päättelevät. Saksassa muuten onnistuttiin käyttämään pandemian aikana vähemmän konsulttiyrityksiä ja enemmän pääasiassa omaa terveysviran-

omaisten henkilökuntaa pandemian hoidossa. Ja hyvin meni, verrattuna moniin muihin suurempiin valtioihin.

Kirjan lopussa pohdiskellaan, mitä valtion ja yritysten kannattaisi ulkoistaa ja millaisin ehdoin. Valtion ja yritysten ei missään nimessä pitäisi ulkoistaa konsulttiyrityksille ainakaan IT-infrastruktuuriaan, kirjoittajat arvioivat. Konsulttiyrityk-

siäkin voidaan tietenkin käyttää muilla saroilla, jos niillä todella on tärkeää tietoa. Mutta niiden kanssa olisi tehtävä uudenlaiset, avoimemmat sopimukset, joissa tieto jaetaan asiakkaan kanssa, ja kaikki konsulttiyrityksen asiakkaat paljastetaan eturistiriitojen välttämiseksi. Uskomaton mutta totta: konsulttiyritysten ei nyt tarvitse paljastaa asiakkaitaan julkisesti.

The Big Con on sävyltään lähes poleeminen ja helppolukuinen, huolimatta vankasta taustatutkimuksestaan. Alan tutkijoille on apuna runsaat parinkymmentä sivua pitkä kirjallisuusluettelo.

Kirja meni heti ilmestyttyään kuin kuumille kiville. Se oli loppu Lontoossa miltei kaikista suurimmista kirjakaupoista, ja siitä otettiin heti toinen painos.